

**ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
ПРОТИ ВЛАСНОСТІ
ВІД ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ**

М. ПАНОВ

*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
завідувач кафедри кримінального права № 2
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого),
заслужений діяч науки і техніки України*

П. ОЛІЙНИК

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального права № 2
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)*

Кваліфікація злочинів проти власності доволі часто пов'язана з необхідністю відмежування цих злочинів від суміжних суспільно небезпечних діянь, зокрема від злочинів проти довкілля. Ці ситуації мають місце, коли різні склади злочинів характеризуються, з одного боку, низкою загальних для них об'єктивних та суб'єктивних ознак (тотожних чи маючих істотну схожість), а з другого — ознаками, якими вони відрізняються між собою. Так, корисливі злочини проти власності, пов'язані з незакон-

ним обертанням чужого майна на користь винної особи або інших осіб — крадіжка (ст. 185 Кримінального кодексу України (далі — КК України)), грабіж (ст. 186 КК України), розбій (ст. 187 КК України), вимагання (ст. 189 КК України), шахрайство (ст. 190 КК України), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), а також такі некорисливі злочини проти власності, як умисне чи необережне знищення або пошкодження чужого майна

(статті 194 і 196 КК України) за своїми об'єктивними і суб'єктивними ознаками мають істотну схожість із такими злочинами проти довкілля, як знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ст. 245 КК України), незаконна порубка лісу (ст. 246 КК України), незаконне полювання (ст. 248 КК України), незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК України).

Безумовно, при відмежуванні зазначених злочинів слід виходити з усієї сукупності об'єктивних і суб'єктивних ознак, притаманних кожному із цих злочинів (і проти власності, і проти довкілля) і визначених у відповідних статтях Особливої частини КК України. Але у змісті процедури кваліфікації, насамперед, необхідно враховувати і встановлювати ознаки, відмінності, якими ці злочини відрізняються між собою і свідчать про їх специфічні (індивідуальні) риси та якості і на цій підставі проводити розмежування між ними¹. Особливо це стосується злочинів проти довкілля. Так, *незаконною порубка лісу* (ст. 246 КК України) визнається у випадках, коли вона згідно з роз'ясненнями Пленуму Верховного Суду України (далі — ПВСУ) у постанові № 17 від 10 грудня 2004 р. «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» [17, 572–579] здійснюється з порушенням нормативних актів, які регулюють порядок порубки дерев і чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях або в заповідниках чи на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду або в інших особливо охоронюваних лісах. Зокрема, незаконною є порубка дерев і чагарників якщо вона вчинена: без відповідного дозволу; за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства; до початку чи після закінчен-

ня установлених у дозволі строків; не на призначених ділянках чи понад установлену кількість; не тих порід дерев, які визнані у дозволі; порід, порубку яких заборонено (частини 1, 2 п. 9 постанови ПВСУ № 17 від 10 грудня 2004 р.). На відміну від цього порубка (незаконна. — М. П., П. О.) дерев і чагарників на територіях, не віднесених до лісового фонду (ст. 4 Лісового кодексу України) [6] не тягне відповідальності за ст. 246 КК України. За наявності відповідних підстав такі дії можуть бути кваліфіковані як крадіжка, самоуправство тощо (ч. 3 п. 9 постанови ПВСУ № 17 від 10 грудня 2004 р.).

Незаконним полюванням (ст. 248 КК України) визнається полювання з порушенням установлених правил у заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду: на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, занесені до Червоної книги України. Під полюванням розуміються дії людини, спрямованні на вистеження, переслідування з метою добування і власне добування (відстріл, відлов) мисливських тварин (тобто диких звірів та птахів, які можуть бути об'єктами полювання), що перебувають у стані природної волі або утримуються у напіввільних умовах (ст. 1 Закону України від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання» [18]) (п. 10 постанови ПВСУ № 17 від 10 грудня 2004 р.).

Під *незаконним заняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом* (ст. 249 КК України) розуміється таке вилучення водних живих ресурсів із природного становища, яке здійснюється із порушенням чинного законодавства, що регулює порядок і умови промислового, любительського, спортивного рибальства, іншого використання водних живих ресурсів.

¹ Терміни «відмежування» і «розмежування» ми застосовуємо як слова-синоніми [4; 21, 50, 347].

До останніх належать риби різних порід, водні тварини (дельфіни, раки, краби, креветки, кальмари тощо), морські рослини, які мають промислове значення. Хутрові тварини (видри, бобри, ондатри, тощо) й водоплаваючі птахи до водних ресурсів не належать і відповідальність за незаконний їх вилов чи відстріл настає за ст. 248 КК України. Незаконним, зокрема, є промисел, який здійснюється всупереч існуючим правилам: без належного на те дозволу, в заборонений час, у недозволених місцях, із застосуванням заборонених знарядь лову, з перевищенням установлених лімітів чи норм вилову (п. 12 постанови ПВСУ № 17 від 10 грудня 2004 р.).

Наведені спеціальні (основні) ознаки властиві лише вказаним злочинам проти довкілля і на підставі аналізу саме цих ознак слід проводити відмежування цих злочинів від зазначених суміжних злочинів проти власності. Але такий підхід навряд чи можна було б визнати з необхідністю повним і достатнім без відмежування вказаних злочинів за *родовим об'єктом* і *предметом злочину*, оскільки вони є визначальними для всіх інших ознак складів злочинів. Відомо, що *родовим об'єктом* злочинів проти довкілля виступають суспільні відносини щодо охорони довкілля, забезпечення збереження у природній багатоманітності, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, охорони нормального екологічного стану біосфери [5, 270]. На відміну від цього, родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом VI Особливої частини КК України, є економічні відносини власності як система суспільних відносин із виробництва матеріальних благ, що включають належність зазначених благ, їх використання, розподіл та споживання [15, 12–13; 19, 14]. Ці відносини обумовлюють ставлення власни-

ка до майна чи до інших предметів (явищ) матеріального світу, що виступають об'єктами відносин власності як до своїх, тобто належних йому, що, за загальним правилом, реалізується у правових відносинах власності, яке знаходить вираження в суб'єктивних правомочностях суб'єкта власності: володінні, користуванні й розпорядженні майном (та предметами до нього прирівняними) як об'єктом економічних відносин власності [9, 24; 13, 15].

Однак найбільш значущою ознакою при вирішенні практичних питань відмежування вказаних злочинів при їх кваліфікації, слід визнавати, на нашу думку, *предмет злочину*. Правильне розуміння предмета злочину слугує важливою основою для прийняття обґрунтованих рішень щодо застосування норм кримінального закону [12, 4–8], у тому числі й у кримінальних провадженнях стосовно злочинів проти власності та проти довкілля [1, 15]. Теорія і практика кримінального права обґрунтовано виходять з того, що майно та інші предмети (явища) як об'єкт відносин власності виступають в якості предмета злочинів, передбачених розділом VI Особливої частини КК України, і характеризуються такими обов'язковими (конститутивними) ознаками: фізичною, економічною, соціальною та юридичною [15, 12–20; 14, 47–62], які загалом не властиві предмету злочинів проти довкілля [3, 87–107; 8, 194–198].

Фізична ознака предмета злочинів проти власності означає, що до нього, як правило, належать: майно, в тому числі речі, гроші, цінні папери; документи, що є еквівалентом вартості; інші явища матеріального світу, прирівнені до майна (енергія електрична, тепла тощо), що можуть бути вилучені з володіння власника або іншого їх володільця, привласнені, спожиті, пошкоджені або знищені і які доступні

для об'єктивного сприйняття зовні [14, 108–123].

Економічна ознака свідчить про те, що предмет має мінову (грошову оцінку, ціну) і споживчу вартість (господарсько-економічну або культурну цінність, корисність), здатний задовольняти матеріальні й пов'язані з ними інші потреби людини. Вираженням вартості предмета є його ціна у грошовому обчисленні.

Соціальна ознака свідчить, що до предмета злочинів проти власності належать лише ті об'єкти матеріального світу, які є результатом вкладеної у них людської праці і які мають певну значущість (цінність), важливість як для окремої особи, так і певної соціальної групи, класу, народу, суспільства, людства. Вказані об'єкти (майно, в тому числі речі, гроші, цінні папери тощо) мають бути включеними до сфери суспільних відносин власності, тобто повинні бути залученими до фондів власника й мати певну цінність (значущість) для нього та інших суб'єктів таких відносин.

Юридична ознака означає, що ці предмети (явища) матеріального світу є *чужими* для винного і він не має на них ні дійсного, ні уявного (спірного) права. Вказані предмети належать на праві власності іншій особі (перебувають у її фондах) або знаходяться у її володінні з певних юридичних чи фактичних підстав. Сукупність всіх вказаних ознак майна як предмета злочину слугує підставою для віднесення вчинених посягань на цей предмет до злочинів проти власності і, таким чином, для кваліфікації їх (за наявності всіх необхідних інших умов) за відповідними статтями розділу VI Особливої частини КК України [14, 60–62]. Саме на цій принциповій основі ми вважаємо за можливе і необхідне відмежовувати ці злочини від злочинів проти довкілля, предмети яких у цілому

позбавлені ознак, притаманних предмету злочинів проти власності [3, 87–107; 8, 194–198].

Найбільші складнощі виникають при розмежуванні розглядуваних злочинів у випадках, коли предметом суспільно небезпечних діянь (незаконного заволодіння, знищення чи пошкодження) виступають предмети природного середовища: зелені насадження, дерева та чагарники; звірі, птахи, інші види тваринного світу; риба різних видів, водні тварини тощо. При кваліфікації таких діянь враховується багато факторів і обставин, а також сутнісних ознак, про що йшлося раніше. Але домінуючим підходом у відмежуванні злочинів проти власності від злочинів проти довкілля за предметом злочину ми визнаємо *концепцію трудового вкладу (внеску) людини* у створення цих предметів у процесі виробництва матеріальних благ. Предметом злочинів проти власності, як відомо, може бути тільки річ, створена людською працею або вилучена у такий спосіб із природного стану (що відповідає змісту економічної та соціальної ознак цього предмета). Отже, для визнання предметів, що знаходяться у природному середовищі, у якості майна, тобто предметом злочинів проти власності, необхідно, щоб ці предмети були вилучені із цього середовища цілеспрямованою працею людини, її трудом (виловлена риба, зрублене дерево тощо) або відокремлені від нього (звір чи птах, які відловили капканом, риба, зловлена у сітки чи поміщена в підводні садки) та включені до фондів власника як майно. Предмети природи слід визнавати майном і тоді, коли вони, не будучи відокремленими від природного середовища, спеціально розводяться чи вирощуються на природній основі і є продуктом незавершеного циклу товарного виробництва (риба, що

вирощується в нагульних ставках рибгосподарств або розводиться на рибоводних заводах; молодняк цінних хутрових звірів, що утримується у звіророзплідниках і вольєрах державних або приватних заповідників чи спеціалізованих господарств; дерева і декоративний чагарник чи інші насадження, висаджені на товарних плантаціях лісорозплідників тощо) [7, 43]. На відміну від цього, наприклад, заволодіння предметами живої та неживої природи, які знаходяться у природному стані й не вилучені із цього стану цілеспрямованою працею людини, чи знищення їх або пошкодження, становить, за наявності всіх необхідних умов, посягання на довкілля [20, 146]. Цей підхід знайшов своє відображення у постанові ПВСУ від 10 грудня 2004 р. № 17, у п. 9 якої зазначено, що заволодіння деревами, зрубаними та підготовленими до складування або вивезення, залежно від обставин справи слід кваліфікувати за відповідними частинами ст. 185 КК України або іншими статтями, якими передбачена відповідальність за вчинення злочинів проти власності. Аналогічні по суті роз'яснення щодо кваліфікації подібних дій сформульовані й у п. 12 цієї ж постанови, де зазначено, що вилов риби чи водних тварин зі спеціально облаштованих або пристосованих водоймищ, у яких вони вирощуються підприємствами, організаціями чи громадянами, за ст. 249 КК України кваліфікувати не можна. За наявності всіх необхідних підстав подібні дії винної особи слід кваліфікувати за статтями розділу VI Особливої частини КК України як злочини проти власності. Такі ж самі рекомендації містилися й у раніше чинній постанові ПВСУ від 26 січня 1990 р. № 1 «Про судову практику розгляду судами справ про відповідальність за порушення законодавства про охорону природи». Вказані підходи

вважаємо достатньо обґрунтованими з точки зору і теорії, і практики кримінального права, і тому є всі підстави покласти їх — на рівні положень загального характеру — у підґрунтя відмежування злочинів проти власності від злочинів проти довкілля.

Однак судова практика з конкретних кримінальних справ при вирішенні питань відмежування злочинів проти власності від злочинів проти довкілля не завжди послідовна і не у всіх випадках враховує ці принципові і відправні положення. Внаслідок цього окремі діяння, що фактично спричиняють шкоду природному середовищу (зокрема, порушення обов'язків щодо охорони об'єктів природного середовища), розглядають як злочини проти власності. Так, ухвалою колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 11 травня 2004 р. була визнана правильною кваліфікація за вироком Тячівського районного суду Закарпатської області за ст. 197 КК України дій лісника Д. Буштинського державного лісгосподарського підприємства, якого було визнано винним у тому, що він неналежним чином виконував свої обов'язки з охорони лісу від самовільної порубки та інших правопорушень, внаслідок чого в закріпленому за ним обході невстановлені особи самовільно зрубали дерева, чим державі було завдано збитків на суму 2 тис. 495 грн [22]. Оцінюючи цю кваліфікацію дій Д. за ст. 197 КК України, відзначимо, що об'єктом порушення обов'язків щодо охорони майна, як безпосередньо впливає зі змісту закону про кримінальну відповідальність (ст. 197 КК України), є відносини власності, а предметом — чуже майно. У цьому випадку ліс і дерева на корені, які було доручено охороняти ліснику Д., є природними об'єктами у їх природному стані, вони не є майном і

не входять до змісту відносин власності як об'єкта злочину, тому вони не охороняються кримінально-правовими нормами розділу VI Особливої частини КК України. Отже, кваліфікація дій лісника Д. за вчинене ним діяння за ст. 197 КК України не відповідає змісту закону.

Аналогічна кваліфікація таких самих дій мала місце і в інших випадках щодо деяких кримінальних справ [10]. Подібна позиція висловлювалась і в літературі зі спробою деякої її аргументації [11, 13–15]. Однак у наведених випадках має місце одна і та ж істотна методична помилка — ігнорування наявності суттєвих рис відмінностей злочинів проти власності від злочинів проти довкілля, перш за все, за об'єктом і предметом злочинів, з одного боку, і з другого — безпідставна спроба розширити предмет злочинів проти власності (і як слідство — обсяг відносин власності як об'єкта кримінально-правової охорони) за рахунок природних об'єктів довкілля — лісних масивів у їх природному стані, які не є майном у строгому розумінні цього слова і тому не охороняються нормами розділу VI Особливої частини КК України, у тому числі й ст. 197 КК України.

В основі вказаного, вельми спірного і, на нашу думку, необґрунтованого підходу лежить, як уявляється, специфічна словесна форма визначення права власності на природні ресурси в тексті нормативно-правових актів, що породжує помилкове уявлення про деяке лексичне збігання визначення тих чи інших видів права власності на природні об'єкти з економічними відносинами власності. Так, згідно зі ст. 2 Лісового кодексу України ліси можуть перебувати в державній, комунальній або приватній власності [6]. Території природних заповідників, заповідні землі біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, надані націо-

нальним природним паркам, за законом є власністю Українського народу [16]. Води (водні об'єкти) є виключною власністю народу України і надаються тільки у користування [2]. Однак вказані лексичні особливості законодавчих визначень зовсім не означають зближення чи злиття суспільних відносин власності як економічних відносин, що охороняються нормами розділу VI Особливої частини КК України, і суспільних відносин у сфері довкілля, які охороняються нормами розділу VIII Особливої частини КК України. У цьому випадку йдеться лише про певне, зовні виражене *термінологічне зближення (збігання)* законодавчих визначень, оскільки у вказаних вище випадках застосовується словосполучення «право власності». Фактично ж вказані терміни визначають різні, самостійні й відокремлені поняття — «відносини власності» як економічну категорію, що, як правило, опосередковується юридичним терміном «право власності», і відносини власності на природні об'єкти, що мають визначатися терміном «право власності на природні ресурси». Ці поняття, як відзначалось, суттєво відрізняються між собою і за змістом, і за обсягом. В основу відмінностей необхідно обов'язково класти особливості змісту економічних відносин власності, а також особливості суспільних відносин у сфері довкілля, враховуючи при цьому специфічність і відмінності ознак предметів, що є обов'язковими елементами цих відносин і предметами відповідних злочинів. Отже, слід вести мову не про об'єднання вказаних відносин на підставі лише деякої зовнішньої схожості слів і словосполучень, їх спільній значеннєвій, з точки зору зовнішньої, словесної форми, основи (слова-омоніми, які інколи застосовуються у чинному законодавстві [21, 749]), а про відмежу-

вання («розмежування») цих суміжних і водночас різних та самостійних понять, які означають різні групи (види) суспільних відносин.

Нарешті зазначимо, що у наведених випадках спірного застосування ст. 197 КК України має місце без необхідних підстав розширювальне тлумачення кримінально-правової норми, закріпленої у вказаній статті КК України. За таким підходом простежується спроба доповнити у процесі правозастосування прогалину чинного КК України, який безпосередньо не передбачає кримінальної відповідальності за порушення обов'язків особами, яким доручена охорона природних об'єктів довкілля (лісів, зелених насаджень, тваринного світу тощо), що фактично буде означати застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією і суперечити ч. 4 ст. 3 КК України та ч. 2 ст. 58 Конституції України. Але з таким підходом погодитися не можна. Вказану

прогалину можна усунути, на нашу думку, лише шляхом законодавчих новел у порядку *de lege ferenda*, тобто шляхом установлення (за наявності необхідних підстав і умов) у розділі VIII Особливої частини КК України кримінально-правової норми, яка б передбачала відповідальність за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків особами, яким доручена охорона природних об'єктів довкілля, внаслідок чого спричинено істотну шкоду (або тяжкі наслідки). Ця новела усунула б існуючий недолік з кримінально-правової охорони довкілля, забезпечила б гармонійність кримінально-правових норм розділу VIII Особливої частини КК України, виключала б можливі помилки при вирішенні питань щодо кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння, що посягають на суспільні відносини у сфері охорони довкілля та відмежуванні їх від злочинів проти власності.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Владимиров В. А.* Ответственность за корыстные посягательства на социалистическую собственность / В. А. Владимиров, Ю. И. Ляпунов. — М., 1986. — 224 с.
2. *Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР* // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 24.
3. *Гавриш С. Б.* Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развития законодательства. — Харьков, 1994. — 640 с.
4. *Караванський С.* Практичний словник синонімів української мови. — К., 1993. — 472 с.
5. *Кримінальне право України: Особлива частина* : підруч. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 4-те вид., переробл. і допов. — Х., 2010. — 608 с.
6. *Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. № 3852-ХІІ* // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 17.
7. *Ляпунов Ю.* Отграничение хищений социалистического имущества от преступлений в области охраны природы // Социалистическая законность. — 1973. — № 11. — С. 42–44.
8. *Матвійчук В. К.* Кримінально-правова охорона навколишнього середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : моногр. — К., 2005. — 464 с.
9. *Матышевский П. С.* Ответственность за преступления против социалистической собственности. — Киев, 1983. — 174 с.
10. *Михайліченко Т.* Відмежування порушення обов'язків щодо охорони майна від суміжних злочинів // Вісник прокуратури. — 2011. — № 12. — С. 55–62.
11. *Михайліченко Т. О.* Кримінальна відповідальність за порушення обов'язків щодо охорони майна (аналіз складу злочину та проблеми кваліфікації) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. — Х., 2012. — 20 с.
12. *Музыка А. А., Лащук Е. В.* Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : моногр. — К., 2011. — 192 с.
13. *Никифоров Б. С.* Уголовно-правовая охрана личной собственности в СССР. — М., 1954. — 158 с.
14. *Олійник П. В.* Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення : моногр. — Х., 2011. — 208 с.
15. *Пинаев А. А.* Уголовно-правовая борьба с хищениями. — Харьков, 1975. — 191 с.

16. *Про природно-заповідний фонд України* : Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 34. — Ст. 502.
17. *Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля* : постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 р. № 17 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України (1972–2008). — Х., 2008.
18. *Про мисливське господарство та полювання* : Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1478-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 18. — Ст. 132.
19. *Сирота С. И.* Преступления против социалистической собственности и борьба с ними. — Воронеж, 1968. — 230 с.
20. *Стаице В. В.* Уголовно-правовая охрана социалистического хозяйства (научно-практический комментарий действующего уголовного законодательства УССР). — Харьков, 1973. — 160 с.
21. *Універсальний словник української лексики.* Синоніми, антоніми, омоніми / уклад. : Д. І. Нечволод, В. І. Бездітко, В. В. Паращич. — Х., 2011. — 768 с.
22. *Ухвала* колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 11 травня 2004 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 8. — С. 19–20.

REFERENCES

1. Vladimirov V. A. *Otvetstvennost za korystnye posyagatelstva na sotsialisticheskuyu sobstvennost* [Responsibility for Mercenary Attacks on Socialist Property], Moscow, 1986, 224 p.
2. *Vodnyi kodeks Ukrainy vid 6 chervnia 1995 r. no. 213/95-VR* [The Water Code of Ukraine of 6 June 1995 no. 213/95-VR], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1995, no. 24.
3. Gavrish S. B. *Ugolovno-pravovaya okhrana prirodnoy sredy Ukrainy. Problemy teorii i razvitie zakonodatelstva* [Criminal-Law Protection of the Natural Environment in Ukraine. Problems of Theory and the Development of Legislation], Kharkov, 1994, 640 p.
4. Karavanskyi S. *Praktychnyi slovnyk synonimiv ukrainskoi movy* [Practical Dictionary of Synonyms of the Ukrainian Language], Kyiv, 1993, 472 p.
5. *Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna* [Criminal Law of Ukraine: Special Section], Kharkiv, 2010, 608 p.
6. *Lisovyi kodeks Ukrainy vid 21 sichnia 1994 r. no. 3852-XII* [Forest Code of Ukraine of 21 January 1994 no. 3852-XII], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1994, no. 17.
7. Lyapunov Yu. *Otgranichenie khishcheniy sotsialisticheskogo imushchestva ot prestupleniy v oblasti okhrany prirody* [Delimitation of Socialist Property Theft from Crime in Nature Protection], *Sotsialisticheskaya zakonnost*, 1973, no. 11, pp. 42–44.
8. Matviichuk V. K. *Kryminalno-pravova okhorona navkolysnogo seredovyscha (kryminalno-pravove ta kryminolohichne doslidzhennia)* [Criminal-Law Protection of the Environment (Penal and Criminological Research)], Kyiv, 2005, 464 p.
9. *Matyshevskiy P. S. Otvetstvennost za prestupleniya protiv sotsialisticheskoy sobstvennosti* [Responsibility for Crimes Against Socialist Property], Kiev, 1983, 174 p.
10. Mykhailichenko T. O. *Vidmezhuвання porushennia обов'язків шодо охорони майна від суміжних злочинів* [Separation of Breach of Duty to Protect Property from Related Crimes], *Visnyk prokuratury*, 2011, no. 12, pp. 55–62.
11. Mykhailichenko T. O. *Kryminalna vidpovidalnist za porushennia обов'язків шодо охорони майна (analiz skladu zlochyну ta problemy kvalifikatsii)* [Criminal Liability for Breach of Duty to Protect Property (Analysis of Corpus Delicti and Qualification Problems)], Kharkiv, 2012, 20 p.
12. Muzyka A. A., Lashchuk E. V. *Predmet zlochyну: teoretychni osnovy piznannia* [The Subject of Crime: Theoretical Foundations of Cognition], Kyiv, 2011, 192 p.
13. Nikiforov B. S. *Ugolovno-pravovaya okhrana lichnoy sobstvennosti v SSSR* [Criminal-Law Protection of Personal Property in the USSR], Moscow, 1954, 158 p.
14. Oliinyk P. V. *Predmet zlochyну proty vlasnosti: poniattia, vydy, kryminalno-pravove znachennia* [The Subject of Crimes Against Property: Concept, Types, Criminal and Legal Value], Kharkiv, 2011, 208 p.
15. Pinaev A. A. *Ugolovno-pravovaya borba s khishcheniyami* [Criminal Struggle Against Theft], Kharkov, 1975, 191 p.
16. *Pro pryrodno-zapovidnyi fond Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 chervnia 1992 r. no. 2456-XII* [On the Nature Reserve Fund of Ukraine: Law of Ukraine of 16 June 1992 no. 2456-XII], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1992, no. 34, Article 502.
17. *Pro sudovu praktyku u spravah pro zlochyны ta inshi pravoporushennia proty dovkillia: postanova Plenumu Verhovnoho Sudu Ukrainy vid 10 grudnia 2004 r. no. 17* [On Court Practice in Cases on Crimes and Other Offenses Against the Environment: the Supreme Court of Ukraine of 10 December 2004 no. 17], *Zbirnyk postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy (1972–2008)*, Kharkiv, 2008.
18. *Pro myslivske gospodarstvo ta poliuvannia: Zakon Ukrainy vid 22 liutogo 2000 r. no. 1478-III* [On Hunting and Hunting Law of Ukraine of 22 February 2000 no. 1478-III], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2000, no. 18, Article 132.
19. *Sirota S. I. Prestupleniya protiv sotsialisticheskoy sobstvennosti i borba s nimi* [Crimes Against the Socialist Ownership and Struggle Against Them], Voronezh, 1968, 230 p.

20. Stashis V. V. Ugolovno-pravovaya okhrana sotsialisticheskogo khozyaystva (nauchno-prakticheskiy komentariy deystvuyushchego ugolovnoho zakonodatelstva USSR) [Criminal-Law Protection of the Socialist Economy (Scientific and Practical Commentary to Valid Penal Laws of the Ukrainian SSR)], Kharkov, 1973, 160 p.
21. Universalnyi slovnyk ukrainskoi leksyky. Synonimy, antonimy, omonimy [Universal Dictionary of the Ukrainian Language. Synonyms, Antonyms, Homonyms], Kharkiv, 2011, 768 p.
22. Ukhvala kolehii suddiv Sudovoi palaty u kryminalnykh spravakh Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 11 travnia 2004 r. [Resolution of the Panel of Judges of the Chamber on Criminal Cases of the Supreme Court of Ukraine of 11 May 2004], *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*, 2004, no. 8, pp. 19–20.

Панов М. І., Олійник П. В. Проблеми відмежування злочинів проти власності від злочинів проти довкілля

Анотація. У статті розглядаються спірні питання відмежування суміжних злочинів проти власності і злочинів проти довкілля. Встановлено, що у змісті процедури кваліфікації насамперед необхідно враховувати і встановлювати ознаки, відмінності, якими ці злочини відрізняються між собою і свідчать про їх специфічні (індивідуальні) риси та якості і на цій підставі проводити розмежування між ними. Головними зі вказаних ознак визнаються об'єкт і предмет злочину. Домінуючим підходом у відмежуванні злочинів проти власності від злочинів проти довкілля за предметом злочину визнається концепція трудового вкладу (внеску) людини у створення цих предметів у процесі виробництва матеріальних благ. Запропоновано внесення змін до чинного кримінального законодавства у порядку *de lege ferenda*.

Ключові слова: злочини проти власності, злочини проти довкілля, відмежування злочинів, об'єкт і предмет злочинів.

Панов Н. И., Олейник П. В. Проблемы отграничения преступлений против собственности от преступлений против окружающей среды

Аннотация. В статье рассматриваются спорные вопросы отграничения смежных преступлений против собственности и преступлений против окружающей среды. Установлено, что в содержании процедуры квалификации прежде всего необходимо учитывать и устанавливать признаки, отличия, которыми эти преступления отличаются между собой и свидетельствуют об их специфических (индивидуальных) чертах и качествах и на этом основании проводить разграничение между ними. Главными из указанных признаков являются объект и предмет преступления. Доминирующим подходом в отграничении преступлений против собственности от преступлений против окружающей среды по предмету преступления признается концепция трудового вклада (взноса) человека в создание этих предметов в процессе производства материальных благ. Предложено внесение изменений в действующее уголовное законодательство в порядке *de lege ferenda*.

Ключевые слова: преступления против собственности, преступления против окружающей среды, отграничение преступлений, объект и предмет преступления.

Panov M., Oliynyk P. Issues of Delimitation of Property Crimes and Crimes Against the Environment

Annotation. The article deals with controversial issues of delimitation of adjacent property crimes and crimes against the environment. It is stated that in the content of the qualification procedure, first of all, should be considered and installed signs, differences that these crimes differ among themselves and indicate their specific (individual) traits and qualities, and on this basis to distinguish between them. The object and subject of the crime are major among stated above signs. The dominant approach in the delimitation of property crimes from crimes against the environment based on the subject of crime is the concept of labor contribution of man to the creation of these subjects in the process of material goods production. The author suggested making amendments to existing criminal legislation in order of *de lege ferenda*.

Key words: crimes against property, crimes against the environment, delimitation of crimes, subject and object of the crime.